

Aleksander Kiliszkiwicz
Świadczenia rzeczowe na rzecz obrony

I. Wprowadzenie

Jak powszechnie wiadomo, jedną z podstaw obecnego systemu społeczno-politycznego jest zasada poszanowania własności. W pewnych jednak przypadkach własność ta może być zgodnie z prawem naruszana, a właściciel może być pod groźbą kary i przymusu zmuszony do wydania posiadanej przez siebie rzeczy. Jednym z takich przypadków jest stan zagrożenia państwa. Wówczas to władza zgodnie z obowiązującym prawem ma możliwość legalnego zarekwirowania nienależących do niej przedmiotów. Ta instytucja prawna nazywa się świadczeniami rzeczowymi na rzecz obrony. Uregulowana ona jest w Ustawie z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej⁸³⁶ (zwanej dalej ustawą). Niestety, tematyka ta nie jest zbyt popularna wśród badaczy. Ostatnią znaną mi opublikowaną pracę na ten temat napisał Jerzy Rakowski⁸³⁷.

Świadczenia te są nakładane wedle określonego planu polegającego na stworzeniu dwóch grup docelowych. Pierwsza grupa przeznaczona jest na uzupełnienie etatowych potrzeb i stanów liczbowych wynikających z wojennych struktur organizacyjnych Sił Zbrojnych oraz innych jednostek organizacyjnych wykonujących zadania na potrzeby obronności państwa. Druga grupa przeznaczona jest zaś do doraźnego używania przez Siły Zbrojne i inne jednostki organizacyjne.

Świadczenia rzeczowe mogą być wykonywane tylko na rzecz określonych w art. 208 ust. 2 ustawy podmiotów, a mianowicie: Sił Zbrojnych; jednostek organizacyjnych stanowiących bazy formowania specjalnie tworzonych jednostek zmilitaryzowanych; jednostek organizacyjnych obrony cywilnej; jednostek organizacyjnych wykonujących zadania na potrzeby obrony państwa albo zwalczania klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków – czyli Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Straży Granicznej,

⁸³⁶ Dz.U. z 2003 r., nr 210, poz. 2036; Dz.U. z 2004 r., nr 277, poz. 2742; Dz.U. z 2005 r., nr 180, poz.1496; oraz Dz.U. z 2006 r., nr 104, poz. 708; nr 104, poz. 711; nr 220, poz.1600.

⁸³⁷ J. Rakowski, *Świadczenia na rzecz obrony kraju*, Zeszyty Naukowe AON, nr 4, 1991.

Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Więziennej, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, jednostek organizacyjnych podległych i nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej, nie-wchodzących w skład Sił Zbrojnych, a także państwowych jednostek organizacyjnych określonych w art. 221 ust. 1 i 2 ustawy⁸³⁸. Definicja określona w art. 208 ust. 1 ustawy nie jest stosowana jednak w sytuacji zakwaterowania przejściowego Sił Zbrojnych.

2. Wyłączenia

Ustawa w art. 208 ust. 4 określa przedmioty wyłączone spod obowiązku świadczeń rzeczowych. Są to tereny, pomieszczenia, środki transportowe, maszyny i inny sprzęt, znajdujące się w posiadaniu: jednostek organizacyjnych służących bezpośrednio działalności Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, ministerstw i urzędów wojewódzkich oraz Narodowego Banku Polskiego i banków, a także Państwowej Wytwórni Papierów Wartościowych i Mennicy Państwowej. Ciekawe jest, że nie wymieniono tutaj urzędów jednostek samorządu terytorialnego. Trochę dziwne jest, że urząd wojewódzki jest „pod ochroną”, a urząd miasta lub gminy już nie.

Ponadto wyłączenia dotyczą:

- jednostek organizacyjnych podległych, podporządkowanych bądź nadzorowanych odpowiednio przez Ministra Obrony Narodowej, Ministra Sprawiedliwości, ministra właściwego do spraw wewnętrznych, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szefa Centralnego Biura Antykorupcyjnego i Szefa Agencji Wywiadu;
- przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych oraz innych przedstawicielstw i instytucji zrównanych z nimi w zakresie przywilejów i immunitetów na mocy ustaw, umów lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych, a także członków tych przedstawicielstw, urzędów i instytucji oraz członków ich rodzin, innych osób zrównanych z nimi w zakresie przywilejów i immunitetów, jeżeli nie posiadają obywatelstwa polskiego.

Ochroną objęte są też następujące przedmioty:

- biblioteki, muzea, archiwa i zabytki uznane przez Prezydenta

⁸³⁸ Są to terenowe organy administracji rządowej, instytucje państwowe oraz organy samorządu terytorialnego.

Rzeczypospolitej Polskiej za pomniki historii;

– dobra kulturalne, o których mowa w art. 218 ustawy. Są to dobra kultury objęte ochroną specjalną w rozumieniu Konwencji haskiej z 14 maja 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego⁸³⁹ lub objęte ochroną wzmocnioną w rozumieniu Drugiego Protokołu do tej Konwencji z 26 marca 1999 r. Obiekty te nie mogą być przedmiotem świadczeń rzeczowych. Jednakże dobra kultury podlegające w rozumieniu Konwencji haskiej tak zwanej ochronie ogólnej wyjątkowo mogą być przedmiotem świadczeń rzeczowych, ale wymagana jest w tym wypadku zgoda wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Chronione są też:

– obiekty wpisane na „listę dziedzictwa światowego” na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu 16 listopada 1972 r.⁸⁴⁰;

– zbiory artystyczne i naukowe o charakterze publicznym. Brak legalnej definicji tego terminu może prowadzić do pewnych komplikacji i konfliktów, kiedy to administracja będzie chciała „zabrać” jakiś przedmiot (np. należące do jakiejś szkoły rolniczej traktory), jego właściciel zaś będzie oponował, twierdząc, iż jest to „zbiór naukowy o charakterze publicznym”.

Ochronie przed zajęciem na poczet świadczeń podlegają też:

– świątynie, domy modlitwy oraz pomieszczenia kościołów i innych związków wyznaniowych mających osobowość prawną, a także znajdujące się w nich przedmioty przeznaczone do wykonywania kultu religijnego. Tutaj pojawia się problem, co zrobić, kiedy świątynia zajmuje tylko część jakiegoś budynku. Na przykład wrocławski meczet zajmuje jedno (niecałe) piętro w willi. W świetle prawa możliwa jest sytuacja, że w piwnicy i na drugim piętrze budynku stacjonuje wojsko, a pierwsza kondygnacja jest w posiadaniu modlących się muzułmanów. Pozostaje więc po raz kolejny liczyć na zdrowy rozsądek osób odpowiedzialnych za nakładanie świadczeń;

– przedmioty wyłączone spod egzekucji na mocy przepisów Ustawy z 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji⁸⁴¹. Nie dotyczy to jednak narzędzi prostych i środków transportowych.

⁸³⁹ Dz.U. z 1957 r., nr 46, poz. 212.

⁸⁴⁰ Dz.U. z 1976 r., nr 32, poz. 190.

⁸⁴¹ Dz.U. z 2002 r., nr 110, poz. 968.

Przedmioty te wymienione są w art. 8 i 8a tej ustawy:

- rezerваты przyrody i parki narodowe;
- domy dziecka, przedszkola, zakłady opiekuńczo-wychowawcze, szkoły specjalne i internaty tych szkół, specjalne ośrodki wychowawcze i szkolno-wychowawcze oraz poradnie psychologiczno-pedagogiczne;
- urządzenia i sieci telekomunikacyjne, ale tylko te, które są ujęte w planach działania operatorów publicznych na wypadek sytuacji szczególnych zagrożeń, sporządzonych w trybie określonym w przepisach prawa, przewidziane do użycia na potrzeby jednostek organizacyjnych, na których rzecz mogą być nałożone świadczenia rzeczowe. Wyłączone też są urządzenia telekomunikacyjne niezbędne do wykonania decyzji nałożonych na operatorów telekomunikacyjnych przez ministra właściwego do spraw łączności. Tu jednak istnieje luka prawna. Otóż wedle stanu prawnego na dzień 1 stycznia 2008 art. 208 ust. 4 pkt 8 odsyła do art. 64 i 66 ustawy z dnia 21 lipca 2000 r. – Prawo telekomunikacyjne⁸⁴², która jednakże nie obowiązuje od końca 2004 roku;
- pojazdy samochodowe niedopuszczone do ruchu po drogach publicznych oraz używane wyłącznie do przewozu wewnątrz zakładu, po przedstawieniu przez posiadacza odpowiednich dokumentów. Jest to przepis całkowicie niezrozumiały. Państwo pozbywa się w ten sposób możliwości korzystania z ogromnej liczby pojazdów, które nie zostały dopuszczone do ruchu np. z powodu przekroczenia dopuszczalnej emisji spalin. Moim zdaniem w chwili zagrożenia wojną bądź kataklizmem ekologię należy użyć wszystkich dostępnych środków.

3. *Limity dotyczące świadczeń rzeczowych na rzecz obrony*

Szczegółowe dane dotyczące rodzaju i liczby nieruchomości oraz rzeczy ruchomych, które mogą być użyte na potrzeby obrony w danym roku kalendarzowym, określa Rada Ministrów w drodze rozporządzenia (corocznie wydawany jest nowy akt prawny). Uwzględnia ona w szczególności potrzeby związane z prowadzeniem poboru, przeprowadzaniem ćwiczeń wojskowych (także tych organizowanych z zastosowaniem natychmiastowego stawiennictwa żołnierzy rezerwy) oraz sprawdzaniem gotowości mobilizacyjnej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

⁸⁴² Dz.U. z 2000 r., nr 73, poz. 852.

Wedle Rozporządzenia Rady Ministrów z 25 listopada 2008 r.⁸⁴³ w roku 2009 na cele obronności państwa ustalono następujące limity: nieruchomości na potrzeby związane z przeprowadzeniem poboru – do 400; pojazdy samochodowe – do 550; przyczepy – do 140; maszyny – do 30. Czas wykonywania świadczeń rzeczowych jest określony w ustawie i zgodnie z nią nie może przekraczać jednorazowo: czterdziestu ośmiu godzin, jeżeli świadczenie jest nakładane w celu sprawdzenia gotowości mobilizacyjnej Sił Zbrojnych; siedmiu dni, jeżeli świadczenie jest nakładane w związku z ćwiczeniami wojskowymi lub ćwiczeniami w jednostkach przewidzianych do militaryzacji; dwudziestu czterech godzin, jeżeli świadczenie jest nakładane w związku z ćwiczeniami obrony cywilnej lub ćwiczeniami praktycznymi w zakresie powszechnej samoobrony. Wymienione tutaj okresy nie mają zastosowania w przypadku używania nieruchomości udostępnionych na czas przeprowadzenia rejestracji przedpoborowych lub poboru. Nie dotyczy on także nieruchomości i rzeczy ruchomych udostępnionych w celu zwalczania klęsk żywiołowych oraz ich skutków. W tym wypadku (klęska żywiołowa) nie mają zastosowania też ograniczenia opisane w następnym akapicie.

Nałożenie obowiązku świadczenia rzeczowego może nastąpić nie więcej niż trzy razy do roku, z tym że w wymiarze siedmiu dni może tylko jeden raz rocznie. Do czasu wykonywania świadczeń wlicza się też czas niezbędny do dostarczenia przedmiotu świadczenia do wskazanego miejsca oraz jego powrotu do miejsca postoju lub przechowywania. Okres ten jednak nie może trwać dłużej niż dwie godziny.

W sytuacjach szczególnych świadczeniodawca zobowiązany do wykonania świadczenia w związku ze sprawdzeniem gotowości mobilizacyjnej Sił Zbrojnych, z używaniem nieruchomości udostępnianych na czas przeprowadzenia rejestracji przedpoborowych oraz poboru, z używaniem nieruchomości i rzeczy ruchomych udostępnionych w celu zwalczania klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków – może zostać wezwany do wykonania świadczenia, mimo że już je wykonał.

⁸⁴³ Rozporządzenie Rady Ministrów z 25 listopada 2008 r. w sprawie określenia limitu świadczeń rzeczowych wykonywanych w 2009 roku na rzecz obrony (Dz.U. nr 218, poz. 1392).

4. Procedura nakładania obowiązku świadczeń rzeczowych

Decyzję administracyjną o przeznaczeniu nieruchomości lub rzeczy ruchomej na cele świadczeń rzeczowych wydaje wójt burmistrz lub prezydent miasta na wniosek następujących organów:

- wojskowego komendanta uzupełnień – w zakresie świadczeń związanych z ćwiczeniami wojskowymi;
- właściwego organu Obrony Cywilnej – w zakresie świadczeń związanych z ćwiczeniami OC oraz ćwiczeniami w zakresie powszechnej samoobrony;
- kierownika jednostki organizacyjnej stanowiącej bazę formowania specjalnie tworzonej jednostki zmilitaryzowanej – w związku z ćwiczeniami w jednostce przewidzianej do militaryzacji;
- wojewody lub starosty – w związku z przeznaczeniem rzeczy ruchomej bądź nieruchomości na potrzeby poboru (wypełnione wnioski o przeznaczenie nieruchomości stanowią tajemnicę służbową w rozumieniu przepisów Ustawy z 22 stycznia 1999 r o ochronie informacji niejawnych⁸⁴⁴). Jeżeli nie ma możliwości zrealizowania złożonego wniosku, wójt (burmistrz lub prezydent miasta) niezwłocznie informuje o tym wojewodę i organ wnioskujący. Zawiadomienie wysłane do wojewody zawiera uzasadnienie i akta danej sprawy. Wojewoda dokonuje wówczas analizy sytuacji w gminie i albo odsyła akta z powrotem (o ile stwierdzi, że obowiązek jednak da się nałożyć), albo wskazuje na innego wójta (burmistrza lub prezydenta miasta), który będzie w stanie wydać decyzję. Jeżeli w międzyczasie zmieni się sytuacja faktyczna i wójt (burmistrz lub prezydent miasta) uzyska możliwość nałożenia świadczenia, wówczas bezzwłocznie informuje on o tym organ wnioskujący i wojewodę, a ten ostatni uchyla ewentualną decyzję wydaną przez wskazanego przez niego innego wójta. Organ wnioskujący po otrzymaniu decyzji wojewody uchylającej nałożony przez innego wójta obowiązek występuje do wójta „właściwego” z ponownym wnioskiem.

Decyzja musi być doręczona adresatowi w formie pisemnej wraz z uzasadnieniem. Adresat może się od niej odwołać w ciągu czternastu dni. Decyzja może też być zmieniona z urzędu przez wojewodę. Decyzja może zawierać zobowiązanie do wykonania świadczenia bez odrębnego wezwania (w przypadku zaistnienia pewnego zdarzenia – np. ogłoszenia mobilizacji). Decyzja taka jest wydana niejako na zapas – będzie ona

⁸⁴⁴ Dz.U. z 2005 r., nr 196, poz. 1631.

wykonana w bliżej nieokreślonej przyszłości – np. w razie ogłoszenia mobilizacji lub wojny lub też na wezwanie organu. Kiedy decyzja taka zostanie już wydana i stanie się ostateczną, posiadacz rzeczy, wobec której tę decyzję wydano, może (ale nie musi) być wezwany przez wójta lub burmistrza (prezydenta miasta) do wykonania tego świadczenia. Wezwanie to następuje na wniosek organów i kierowników jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 202 ust. 1 ustawy – czyli wojskowego komendanta uzupełnień, kierownika jednostki organizacyjnej wykonującej zadania na potrzeby obrony państwa, o której mowa w przepisach⁸⁴⁵, kierownika jednostki organizacyjnej stanowiącej bazę formowania specjalnie tworzonej jednostki zmilitaryzowanej, albo właściwego organu obrony cywilnej. Wezwanie to doręcza się na czternaście dni przed określonym terminem wykonania świadczenia, z wyjątkiem tych przypadków, w których wykonanie świadczenia następuje w celu sprawdzenia gotowości mobilizacyjnej Sił Zbrojnych. Wezwanie to posiada rygor natychmiastowej wykonalności w terminie w nim określonym. Zawiera ono także określenie czasu i miejsca, w którym posiadacz ma oddać określoną rzecz. Do wykonywania świadczenia stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące powołania do czynnej służby wojskowej. Nie jest jasne, czy w celu ochrony swych interesów obywatel może powołać się na art. 60 ust. 2a ustawy, który umożliwia złożenie odwołania od decyzji o powołaniu do czynnej służby wojskowej. Wydaje się, że nie, ponieważ wezwanie do wykonania świadczenia nie ma formy decyzji administracyjnej (a takową ma powołanie do czynnej służby), prawo zaś w zasadzie nie przewiduje złożenia odwołania od „niedecyzji” czy też „niepostanowienia”. Pozostaje więc możliwość skierowania sprawy do sądu administracyjnego na podstawie art. 3 § 1 pkt 4 Prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi⁸⁴⁶. Pozostaje jednak kwestia dopuszczalności drogi sądowej. Moim zdaniem – można zaskarżyć wezwanie opisane w ustawie⁸⁴⁷. Niemożność złożenia odwołania od wezwania⁸⁴⁸ nie powinno oznaczać jednak całkowitego pozbawienia obywatela prawa do obrony jego interesów. Takie podejście byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa

⁸⁴⁵ Zob. art. 208 ust. 2 ustawy.

⁸⁴⁶ Ustawa z 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. z 2002 r., nr 153, poz. 1270).

⁸⁴⁷ Art. 211 ustawy.

⁸⁴⁸ Art. 211 ust. 3 ustawy.

prawnego. Dlatego też mając na uwadze art. 45 Konstytucji RP⁸⁴⁹, należy uznać, że na mocy art. 3 § 1 pkt 4 Prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi⁸⁵⁰ obywatel ma prawo do ochrony swych interesów przed sądem. Jednakże podjęcie przez obywatela próby obrony nie spowoduje automatycznego wstrzymania wykonalności decyzji, co może spowodować, iż uznanie przez administrację (na mocy art. 154 i 155 Kodeksu postępowania administracyjnego) lub sąd racji obywatela będzie spóźnione. Dlatego też autor pracy uważa, że ta instytucja prawna (dotycząca wystawiania wezwań do wykonania świadczenia) powinna zostać zmieniona. Dobrym rozwiązaniem byłoby wystawianie wezwań w formie postanowienia, na które służy zażalenie. To pozwoliłoby osobie wyznaczonej na ochronę jej interesów bez podważania całej decyzji.

Opisane wyżej wezwanie wystawia wójt (burmistrz prezydent miasta), doręczenie zaś następuje poprzez wykorzystanie systemu doręczania kart powołania. Na wniosek wnioskodawcy lub posiadacza przedmiotu świadczenia wójt (burmistrz prezydent miasta) przekazuje mu wezwanie i w tym wypadku to wnioskodawca lub posiadacz jest obowiązany dostarczyć to wezwanie zobowiązanemu.

Ustawa⁸⁵¹ umożliwia staroście lub prezydentowi miasta na prawach powiatu właściwemu ze względu na miejsce pobytu stałego lub czasowego powyżej 2 miesięcy osoby obowiązanej do wykonania świadczenia, aby w razie niewykonania tego świadczenia bez uzasadnionej przyczyny, zarządził przymusowe jego wykonanie w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Dokonuje się tego na wniosek wojskowego komendanta uzupełnień. Ponadto starosta (prezydent miasta na prawach powiatu) ma prawo zawezwać Policję, która zabezpieczy wykonanie świadczenia i przełamie ewentualny opór zobowiązanego. Ustawa nie przewiduje możliwości skorzystania z pomocy Straży Gminnej lub Żandarmerii Wojskowej w celu doprowadzenia do wykonania świadczenia. Jest to moim zdaniem niepotrzebne samoograniczenie się państwa w sytuacji kryzysowej.

⁸⁴⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483).

⁸⁵⁰ Dz. U. z 2002 r. nr 153, poz. 1270.

⁸⁵¹ Art. 61 ustawy.

5. Informowanie o przedmiotach świadczeń rzeczowych na rzecz obrony i problem luki prawnej z tym związanej

Na mocy art. 212 ust. 1 Ustawy posiadacze nieruchomości i rzeczy ruchomych, wobec których wydano ostateczną decyzję o przeznaczeniu ich na cele świadczeń rzeczowych, są zobowiązani do tego, aby informować wójta, burmistrza lub prezydenta miasta o każdym rozporządzeniu tą nieruchomością lub rzeczą ruchomą. Informacje na tematy tych zmian są zobowiązani doreczyć w ciągu 3 dni od wystąpienia zmiany. Organy administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorcy są obowiązani do udzielania informacji, o stanie nieruchomości i rzeczy ruchomych, mogących być przedmiotem świadczeń rzeczowych. Wymienionych informacji udziela się na podstawie ewidencji. Z żądaniem dostarczenia tych informacji mogą wystąpić wojskowi komendanci uzupełnień oraz właściwe organy obrony cywilnej. Co ciekawe, ustawa nie wspomina tu o obowiązku poinformowania o zniszczeniu przedmiotu, a jedynie o rozporządzeniu nim. Można się zastanawiać, czy chociażby spalenie samochodu w pożarze to rozporządzenie nim, czy też nie. Dodatkowy zamęt wprowadza to, iż w rozporządzeniu⁸⁵² w §14 mamy zapis mówiący o „zmianie tytułu własności”. Rozporządzenie to przewiduje, jakie dane należy przekazać organowi – mianowicie imię i nazwisko (lub nazwę) posiadacza (poprzedniego i nowego). Między pojęciami „posiadacz” i „właściciel” jest jednak w prawie cywilnym ogromna różnica. W tym miejscu zatem ustawa i rozporządzenie są niespójne. W kolejnych przepisach⁸⁵³ rozporządzenie precyzuje, iż należy informować organ także o utracie, kradzieży bądź zniszczeniu rzeczy. Problem ewentualnie może dotyczyć sytuacji, gdy po wezwaniu posiadacza do wykonania świadczenia ten odpowie, iż przedmiot świadczenia nie istnieje, gdyż został skradziony. Czy można w jakiś sposób ukarać obywatela, który nie poinformował o tym właściwych władz? Przecież ten zapis zawarty jest tylko w rozporządzeniu, ustawa zaś nakłada obowiązek informowania tylko o „rozporządzeniu” rzeczą.

Wziąwszy pod uwagę zasady prawa karnego, a mianowicie taką, że nie można karać człowieka na podstawie rozporządzenia, a także zasadę

⁸⁵² Rozporządzenie Rady Ministrów z 3 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w czasie pokoju (Dz.U. nr 181, poz. 1872); cytowane dalej jako RRO.

⁸⁵³ § 14 ust. 3 RRO.

lex stricta oraz treść art. 227 ust. 1 pkt. 2 ustawy, stwierdzić trzeba, iż obywatel nie zostanie ukarany. Dzięki tej luce prawnej można unikać wykonywania tych świadczeń. Mianowicie w taki sposób, iż po nałożeniu świadczenia np. dotyczącego samochodu ciężarowego pojazd ten zostaje skradziony lub zniszczony. Świadczeniodawca zakupuje nowy samochód, ale nie zgłasza faktu utraty poprzedniego właściwemu organowi. W ten sposób świadczeniem objęty jest nieistniejący już pojazd i to bez żadnych konsekwencji dla obywatela (jednostki organizacyjnej). Informacje te zbierane są w specjalnej ewidencji wojskowej.

6. Wykonanie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony

Posiadacz przedmiotu świadczenia wezwany do wykonania świadczenia jest zobowiązany do tego, aby oddać go do używania w stanie przydatnym do użytku wraz z dotyczącymi go dokumentami. Podmiot biorący przedmiot jest zaś obowiązany używać go w sposób odpowiadający jego właściwościom i przeznaczeniu. Ponosi on też zwykle koszty i inne ciężary związane z utrzymaniem przedmiotu świadczenia, a poczynione przez biorącego wydatki lub nakłady na przedmiot świadczenia nie podlegają zwrotowi. Tu pojawia się kolejna wątpliwość – jeżeli np. wojsko zażąda aby świadczeniodawca dostarczył samochód, to czy armia jest obowiązana do wymiany materiałów eksploatacyjnych i wykonywania wszelkich napraw w autoryzowanej stacji obsługi? Z brzmienia przepisu nic takiego nie wynika, ale trzeba pamiętać, iż używanie nieoryginalnych części i naprawa poza ASO może skutkować utratą gwarancji. Wydaje się więc, że wzięwszy pod uwagę brzmienie art. 213 ust. 5 ustawy, który mówi o oddaniu rzeczy w stanie „niepogorszonym”, należy przyjąć, iż biorący w użytkowanie dany przedmiot musi korzystać z oryginalnych części zamiennych i usług odpowiednich zakładów serwisowych. Podmiot biorący w użytkowanie przedmiot świadczenia jest odpowiedzialny za jego utratę, a także uszkodzenia i szkody wynikłe z używania przedmiotu w sposób sprzeczny z jego przeznaczeniem lub właściwościami. Biorący co prawda ma obowiązek oddać rzecz w stanie niepogorszonym, ale nie ponosi odpowiedzialności za zużycie przedmiotu świadczenia będące następstwem prawidłowego używania. Biorący przedmiot świadczenia jest jednak odpowiedzialny za szkody wynikłe z niezwrócenia przedmiotu w terminie oraz wynikłe z tytułu napraw wykonywanych po terminie oddania, wskutek uszkodzeń powstałych w czasie użytkowania przed-

miotu przez biorącego. Niestety, mowa jest tylko o uszkodzeniach, a nie o naturalnym zużyciu. Wydaje się więc możliwa sytuacja, w której zgodnie z prawem Siły Zbrojne mogą zabrać obywatelowi jego rzecz i zużyć ją całkowicie. Roszczenia posiadacza przeciwko biorącemu przedawniają się z upływem jednego roku od dnia zwrotu przedmiotu świadczenia. Okres ten jest moim zdaniem zdecydowanie zbyt krótki.

Korzystanie przez państwo z własności obywatela nie jest bezpłatne. Posiadaczowi przedmiotu przysługuje ryczałt w wysokości odpowiadającej szkodzie poniesionej wskutek jego dostarczenia oraz stawce amortyzacji danej rzeczy. Ryczałt ten wypłaca jednostka organizacyjna, na której rzecz świadczenie zostało wykonane. Wysokość dobowej stawki ryczałtu określona jest w Rozporządzeniu Rady Ministrów z 3 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w czasie pokoju.

Oddanie przedmiotu (np. maszyny lub środka transportowego) świadczenia zgodnie z RRO⁸⁵⁴ następuje z chwilą oddania do dyspozycji świadczeniobiorcy maszyn wraz z obsługą, pełnymi zbiornikami materiałów pędnych, materiałami eksploatacyjnymi i ewentualnym dodatkowym wyposażeniem wymaganym przez przepisy Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 roku – Prawo o ruchu drogowym⁸⁵⁵. Jednocześnie § 26 omawianego rozporządzenia stwierdza, że wezwanie do wykonania świadczenia upoważnia posiadacza rzeczy do zakupu odpowiedniej ilości materiałów pędnych poza kolejnością. W przypadku niemożności zakupu tychże materiałów posiadacz zawiadamia o tym kierownika jednostki Sił Zbrojnych, OC, jednostki organizacyjnej stanowiącej bazę do stworzenia jednostki zmilitaryzowanej lub też jednostki organizacyjnej wykonującej zadania na rzecz obronności państwa, na której rzecz świadczenie ma być wykonane.

Analizując problem dostarczenia rzeczy, zauważyć można ciekawy problem. Przykładowo Jan Nowak obowiązany jest dostarczyć wojsku koparkę (świadczenie rzeczowe), natomiast jego pracownik Tomasz Kowalski obowiązany jest tę koparkę obsługiwać (świadczenie osobiste). Co należy zrobić, jeżeli tylko właściciel dostarczy sprzęt, operator zaś nie

⁸⁵⁴ Por. § 24 RRO.

⁸⁵⁵ Dz.U. z 2005 r., nr 108, poz. 908 z późn. zm.

wykona ciężącego na nim obowiązku i nie stawi się do wykonania świadczenia? Z analizy przepisów wynika, iż rzecz nie została oddana, albowiem świadczeniodawca nie dostarczył obsługi. W podanym przykładzie właściciel dopełnił wszystkich swoich obowiązków, ale z powodu niewywiązania się operatora ze swych powinności może mieć teraz niemałe problemy. Przepisy nie dają też odpowiedzi na pytanie o to, co taki właściciel ma w opisanej sytuacji zrobić⁸⁵⁶.

Jeżeli przedmiotem świadczenia są narzędzia lub urządzenia, wtedy oddanie ich następuje z chwilą przekazania ich świadczeniobiorcy w stanie technicznie sprawnym i w gotowości do natychmiastowego użycia. Znowu też pojawia się wątpliwość spowodowana zwrotem „natychmiastowego użycia” zawartym w § 24 pkt 3 RRO. Jeżeli przedmiotem świadczenia jest urządzenie dużych rozmiarów (np. potężny agregat prądotwórczy na dwóch przyczepach), to czy świadczeniodawca ma tę rzecz zmontować na terenie świadczeniobiorcy (np. na parkingu jednostki wojskowej) albo tam, gdzie będzie potrzebna, tak aby stała się gotowa do natychmiastowego użycia?

Jeżeli przedmiotem świadczenia jest inna rzecz ruchoma, to ma być ona dostarczona w stanie umożliwiającym jej użycie i w momencie przekazania jej w tym stanie następuje jej oddanie w świetle prawa.

W przypadku nieruchomości oddanie jej następuje w momencie przekazania jej z tym wyposażeniem, z którego korzystał posiadacz, chyba że w decyzji zawarto odmienne uregulowania. Wziąwszy pod uwagę brzmienie tego przepisu, podmiot zobowiązany powinien dopilnować, aby w decyzji, którą wydano, znalazły się odpowiednie zapisy umożliwiające mu zabezpieczenie pewnych potrzebnych mu, a zbędnych świadczeniobiorcy, urządzeń.

Paragraf 25 RRO przewiduje, iż jednostka, na której rzecz mają być oddane niesamobieżne maszyny, urządzenia lub środki transportowe, jest obowiązana bezpłatnie dostarczyć świadczeniodawcy sprzęt do transportu przedmiotu świadczenia z miejsca ich postoju do miejsca określonego w wezwaniu.

Jeżeli oddanie przedmiotu świadczenia jest niemożliwe, posiadacz niezwłocznie informuje o tym wójta (burmistrza, prezydenta miasta) oraz świadczeniobiorcę. Jeżeli jednakże rzecz nie zostanie oddana, a odpowiednie podmioty nie zostaną o tym poinformowane, wtedy wójt

⁸⁵⁶ Zob. § 24 pkt1 RRO.

(burmistrz, prezydent miasta) występuje do starosty z wnioskiem o wydanie decyzji o zastosowaniu odpowiedniego środka egzekucji administracyjnej.

Osobami właściwymi do przyjęcia przedmiotu świadczenia są (w myśl § 27 rozporządzenia) osoby upoważnione przez kierowników (szefów, dowódców) jednostek organizacyjnych będących świadczeniobiorcami. Osoby te wydają świadczeniodawcy odpowiednie poświadczenie zawierające opis stanu technicznego i szacunkową wartość urządzenia.

Zwrot przedmiotu świadczenia następuje po zakończeniu jego używania, jednak po upływie czasu nie dłuższego niż określony w art. 209 ust. 1 ustawy. Miejsce odbioru rzeczy wskazane jest przez świadczeniobiorcę, a podstawą zwrotu zaświadczenie o przekazaniu rzeczy oraz decyzja o przeznaczeniu przedmiotów na cele świadczeń. O terminie i miejscu zwrotu oraz potrzebnych dokumentach zawiadamia posiadacza kierownik jednostki będącej świadczeniobiorcą. Świadczeniobiorca nieodpłatnie zapewnia ponadto sprzęt holowniczy lub transportowy do przewiezienia przedmiotu z powrotem do siedziby posiadacza.

W chwili zwrotu przedmiotu świadczenia podlegają one zbadaniu w celu ustalenia ewentualnych uszkodzeń lub stopnia zużycia. Badania tego dokonuje przedstawiciel świadczeniobiorcy i posiadacz lub jego przedstawiciel. Jeżeli podczas oględzin przedmiotu wystąpiła różnica zdań co do stanu technicznego rzeczy pomiędzy świadczeniodawcą a świadczeniobiorcą, to wówczas powołuje się rzeczoznawcę. Może to zrobić dowolna ze stron. Koszt jego powołania obciąża tę stronę, która błędnie określiła stan przedmiotu. Wynik badania zamieszcza się w protokole, który musi zawierać oznaczenie rzeczy, uszkodzeń (z uzasadnieniem) i rodzaj wykonywanego świadczenia.

Zwrot rzeczy odbywa się za wystawieniem poświadczenia zwrotu (zbiorczo lub oddzielnego dla każdego przedmiotu) zawierającego określenie stanu technicznego przedmiotu.

Gdyby jednak z powodu utraty, czy też zniszczenia rzeczy, nie można jej było zwrócić, wówczas kierownik jednostki będącej świadczeniobiorcą powiadamia o tym posiadacza.

Zwrot urządzenia następuje z taką samą ilością materiałów pędnych i eksploatacyjnych, z jaką rzecz została dostarczona. Przepisy milczą jednak w kwestii jakości tychże materiałów. Może się więc

okazać, że ktoś dostarczy urządzenie ze zbiornikami wypełnionymi najlepszym syntetycznym olejem, świadczeniobiorca zaś zwróci mu tę rzecz, ale zatankowaną najtańszym olejem mineralnym.

Należy tu też wspomnieć o tym, że kierownik jednostki organizacyjnej będącej świadczeniobiorcą wypłaca posiadaczowi lub jego przedstawicielowi koszty dojazdu do miejsca zwrotu przedmiotów.

Po zakończeniu użytkowania danego przedmiotu posiadaczowi wypłaca się stosowny ryczałt. Wysokość stawek ryczałtu podlega waloryzacji wskaźnikiem wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych ogłaszanych przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.

Po wykonaniu świadczenia posiadacz może na wniosek otrzymać od kierownika jednostki będącej świadczeniobiorcą zaświadczenie o wykonaniu świadczenia.

7. Odszkodowania za straty poniesione w wyniku wykonania świadczeń rzeczowych na rzecz obrony

Jeżeli rzecz, która była przedmiotem świadczenia, uległa zniszczeniu lub uszkodzeniu albo też powstała inna szkoda wynikająca z niewłaściwego użytkowania tej rzeczy, przysługuje posiadaczowi stosowne odszkodowanie (z wyjątkiem przypadku, gdy dana szkoda powstała z jego winy). Momentem, kiedy powstaje prawo do odszkodowania, jest chwila, w której rzecz została zwrócona lub też otrzymano zawiadomienie, że nie zostanie zwrócona z powodu zniszczenia lub utraty. Za moment powstania prawa do odszkodowania uznaje się też chwilę, w której powinno nastąpić zwrócenie lub zawiadomienie o niemożności zwrócenia rzeczy. Jeżeli występują przeszkody uniemożliwiające zwrot lub powiadomienie o niemożności zwrotu, prawo do odszkodowania powstaje w momencie ustania tych przyczyn. Odszkodowanie przyznaje się w dwojaki sposób: na wniosek posiadacza lub jego spadkobiercy (następcy prawnego) albo też z urzędu (w przypadku niedostarczenia środków do transportu rzeczy z miejsca odbioru do siedziby posiadacza – czyli sytuacji opisanej w § 28 ust. 3 RRO).

Zgłoszenie wniosku o odszkodowanie powinno nastąpić w ciągu dwunastu miesięcy od dnia otrzymania poświadczenia lub zawiadomienia, o których mowa w § 29 ust. 3 (zawiadomienie o niemożności zwrócenia przedmiotu), § 30 ust. 1 RRO (poświadczenie zwrotu) lub też protokołu o którym mowa w § 29 ust. 2 RRO

(sporządzonym przez biegłego). Ustalenie wysokości odszkodowania powinno nastąpić w ciągu 30 dni od złożenia wniosku.

Za podstawę do ustalenia odszkodowania uznaje się: poświadczenie przekazania przedmiotów świadczeń na rzecz obrony państwa; dokumenty, o których mowa w § 29 ust. 2 i 3 oraz § 30 ust. 1 RRO; oraz inne dowody przedstawione przez posiadacza lub znajdujące się w posiadaniu organów.

Ustalając wysokość odszkodowania, należy wziąć pod uwagę procentowy ubytek wartości przedmiotów świadczeń na skutek oddania ich do użytkowania do czasu zwrotu lub otrzymania zawiadomienia o niemożności zwrotu. Jednocześnie stosuje się rynkowe ceny przedmiotów z dnia rozpatrywania wniosku o odszkodowanie.

Wysokość odszkodowania podlega zmniejszeniu o kwotę wypłaconą z tytułu ubezpieczenia przedmiotu. Jest to rozwiązanie bardzo niekorzystne dla obywatela. Jak wiadomo firmy ubezpieczeniowe stosują system zniżek i zwyżek ubezpieczeń. Tak więc może się okazać, że z powodu tego, iż świadczeniobiorca uszkodzi rzecz, jej posiadacz utraci zniżkę u swojego ubezpieczyciela, a więc *de facto* poniesie szkodę mimo wypłaty odszkodowania.

Kwestie dotyczące przyznawania i ustalania wysokości odszkodowania należą do specjalnej komisji w składzie: posiadacz lub jego przedstawiciel, przedstawiciel świadczeniobiorcy oraz rzeczoznawcy. Komisja sporządza protokół (sporządzany w dwóch kopiach – dla posiadacza i świadczeniobiorcy), który jest podstawą do wypłaty odszkodowania. Jeżeli strona nie zgadza się z ustaloną wysokością odszkodowania, może w terminie trzydziestu dni wystąpić na drogę sądową.

8. Plany i rejestry

Wójtowie (burmistrzowie i prezydenci miast) są zobowiązani do prowadzenia w czasie pokoju rejestru zawierającego wykaz wykonanych świadczeń. Rejestr ten prowadzony jest na podstawie potwierdzeń wystawianych przez świadczeniobiorców.

Raz do roku wójt (burmistrz lub prezydent miasta) opracowuje plan świadczeń osobistych i rzeczowych. Plan ten ma być stworzony do końca grudnia roku poprzedzającego. Zawiera on wykaz świadczeń, jakie mają być nałożone i wykonane. Podstawą tego planu są wnioski odpowiednich organów dotyczące nałożenia świadczeń, jak i decyzje samego wójta wójt

(burmistrza lub prezydenta miasta) dotyczące tychże świadczeń.

Oprócz opisanego już planu „pokojowego”, wójt (burmistrz lub prezydent miasta) opracowuje także specjalny plan „wojenny” – stworzony na wypadek wojny lub mobilizacji. Plan ten podlega sukcesywnej aktualizacji i jest opracowywany na podstawie takich samych wniosków i decyzji, jak plan „pokojowy”. Wojewoda może zawniekskować o wydanie mu kopii planów – zarówno „pokojowego”, jak i „wojennego”.

Jeżeli w przypadku klęski żywiołowej środki przewidziane w planie „pokojowym” okażą się niewystarczające do zwalczania zagrożenia i usunięcia skutków klęski, wójt (burmistrz lub prezydent miasta) może nałożyć dodatkowe – ponadplanowe obowiązki. Musi jednakże wtedy poinformować o tym starostę i wojewodę. Szczegółowe zasady dotyczące świadczeń na rzecz zwalczania klęsk żywiołowych zawarte są w Dekrecie z 23 kwietnia 1953 r. o świadczeniach w celu zwalczania klęsk żywiołowych⁸⁵⁷.

Na podstawie omówionych planów wójt (burmistrz lub prezydent miasta) sporządza zestawienie zawierające liczby i rodzaje świadczeń i przesyła je wojewodzie. Rozporządzenie nie wskazuje jednak, czy chodzi o świadczenia nałożone, wykonane czy przewidziane do nałożenia⁸⁵⁸. Wojewoda może zgłosić zastrzeżenia do danych zawartych w tym zestawieniu, wójt (burmistrz lub prezydent miasta) zaś jest obowiązany te zastrzeżenia uwzględnić. Na podstawie opracowanego planu świadczeniobiorcy ustalają środki finansowe na realizację świadczeń objętych planem. Zarówno plan, jak i zestawienie wysyłane do wojewody stanowią tajemnicę służbową w rozumieniu przepisów Ustawy z 22 stycznia 1999 r o ochronie informacji niejawnych⁸⁵⁹.

9. Pozycja i rola wojewody w sprawach dotyczących świadczeń rzeczowych na rzecz obrony

Wykonywanie świadczeń na rzecz obrony musi być odpowiednio koordynowane. Zajmuje się tym właściwy wojewoda, który na obszarze swojego województwa zapewnia koordynację działalności organów

⁸⁵⁷ Dz.U. nr 37, poz. 158.

⁸⁵⁸ § 18 RRO.

⁸⁵⁹ Dz.U. z 2005 r., nr 196, poz. 1631; Dz.U. z 2006 r., nr 104, poz. 708 i poz. 711, nr 149, poz.1078; nr 218, poz. 1592; nr 220, poz. 1600; oraz Dz.U. z 2007 r., nr 25, poz. 162.

samorządu terytorialnego w zakresie planowania i nakładania obowiązku świadczeń rzeczowych. Zadania wojewody w tym zakresie są różnorakie. Ustawa wskazuje, iż wojewoda w szczególności:

- prowadzi zbiorczy wykaz świadczeń rzeczowych przewidzianych do realizacji na obszarze danego województwa, który stanowi tajemnicę służbową;
- planuje wydatki finansowe związane z nakładaniem obowiązku świadczeń rzeczowych na obszarze województwa (na podstawie wyżej opisanego planu);
- nadzoruje zadania związane z planowaniem, typowaniem i nakładaniem świadczeń rzeczowych na obszarze województwa;
- dokonuje analizuje potrzeb i możliwości realizacji świadczeń rzeczowych przez organy gminy na obszarze województwa, a w razie potrzeby wskazuje wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, który może zrealizować zadania nałożenia tych świadczeń;
- ma prawo wystąpienia do wójta, burmistrza lub prezydenta miasta z wnioskiem o przeznaczenie nieruchomości na cele świadczeń rzeczowych w związku z użyciem ich w czasie poboru.

10. Świadczenia rzeczowe na rzecz obrony w czasie mobilizacji i wojny

W momencie ogłoszenia mobilizacji lub wojny opisane zasady dotyczące świadczeń rzeczowych ulegają pewnej modyfikacji. Szczegóły tego znajdują się w rozporządzeniu Rady Ministrów⁸⁶⁰, według którego świadczenia rzeczowe mogą być nakładane zarówno w celach uzupełniania etatowych potrzeb sił zbrojnych i jednostek organizacyjnych wykonujących zadania na rzecz obronności państwa (potrzeby etatowe), jak i w celu doraźnego używania danej rzeczy przez siły zbrojne i podmioty wymienione w art. 208 ust. 2a i 217 ust.1 ustawy (potrzeby doraźne).

W przypadku mobilizacji lub wojny nałożyć świadczenia może wójt (burmistrz, prezydent miasta) na podstawie wniosków wojskowego komendanta uzupełnień, kierownika jednostki zmilitaryzowanej lub jednostki organizacyjnej wykonującej zadania na potrzeby obrony państwa, dowódcy jednostki wojskowej lub właściwego organu obrony

⁸⁶⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz obrony w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (Dz.U. nr 203, poz. 2081)

cywilnej⁸⁶¹. Decyzja ta może dotyczyć zarówno rzeczy ruchomej, jak i nieruchomości. Wnioski wojskowego komendanta uzupełnień i dowódcy jednostki wojskowej mają pierwszeństwo przed innymi wnioskami. Ustawa ani rozporządzenie nie mówią nic na temat sytuacji, w której wniosek dotyczący tej samej rzeczy złożył zarówno wojskowy komendant uzupełnień, jak i dowódca jednostki wojskowej. W tym wypadku należy sięgnąć do Regulaminu Ogólnego Sił Zbrojnych RP⁸⁶², który przyznaje w takiej sytuacji „władzę” przełożonemu, a więc żołnierzowi starszemu stopniem, w przypadku zaś równych stopni z większą wysługą lat w danym stopniu. Jeżeli zarówno stopień, jak i wysługa lat są równe, decyduje staż służby wojskowej⁸⁶³. Wnioski te mogą być złożone doraźnie. Rozporządzenie precyzuje, iż świadczenia mogą dotyczyć takich rzeczy, jak smarów, paliw, paszy dla zwierząt czy artykułów spożywczych.

Jeżeli dana osoba jeszcze w czasie pokoju otrzymała decyzję o przeznaczeniu do wykonywania świadczeń osobistych w czasie mobilizacji lub wojny albo też o przeznaczeniu nieruchomości lub rzeczy ruchomej na cele świadczeń rzeczowych (czyli występuje sytuacja opisana w art. 203 lub 210 ustawy), to w przypadku mobilizacji lub wojny ta osoba ma obowiązek wykonania świadczenia w terminie i miejscu określonym w decyzji – nawet bez odrębnego wezwania. Jednakże na wniosek podmiotu będącego świadczeniobiorcą wójt (burmistrz, prezydent miasta) może wydać odpowiednie wezwanie. Należy však podkreślić, że brak wezwania nie oznacza, iż podmiot zobowiązany może świadczenia nie wykonać. Wezwanie jest więc tylko *sui generis* przypomnieniem – aktem dobrej woli administracji, a jego wydanie leży w gestii swobody organów.

Ciekawie rozwiązana jest kwestia wydawania decyzji dotyczących nakładania świadczeń rzeczowych. Otóż po otrzymaniu stosownego wniosku wójt (burmistrz lub prezydent miasta) nakłada obowiązek świadczenia albo w drodze indywidualnej decyzji, albo też w drodze obwieszczenia. Pojawia się pytanie o istotę prawną tego obwieszczenia. Po zakończeniu używania maszyny, urządzenia lub środka transportowego używający jest obowiązany zwrócić ją z taką samą ilością

⁸⁶¹ Zob. art. 219 ustawy.

⁸⁶² Decyzja nr 306/MON z 12 listopada 2003 r.

⁸⁶³ Por. punkt 10 Regulaminu Ogólnego Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

materiałów pędnych, z jaką ją otrzymał. Ponadto posiadaczowi przysługuje zwrot kosztów przejazdu do miejsca odbioru rzeczy. Należność tę wypłaca kierownik lub dowódca podmiotu używającego rzecz. Przepisy nie przewidują zwrotu kosztów transportu urządzenia (w przypadku świadczeń w czasie pokoju przewidują to). Mowa jest tylko o kosztach przejazdu z miejsca zamieszkania lub siedziby do miejsca zwrotu. Może się więc okazać, że świadczeniodawca będzie zmuszony ponieść wysokie koszty transportu urządzenia. W pewnych przypadkach koszt transportu rzeczy może nawet przekroczyć jej wartość. Z chwilą zakończenia świadczenia kierownik właściwej jednostki organizacyjnej (świadczeniobiorcy) wypłaca świadczeniodawcy ryczałt za użytkowanie danej rzeczy. Wysokość ryczałtu nie może jednak przekroczyć wartości rynkowej tej rzeczy. Ponadto już w dniu udostępnienia (dostarczenia) rzeczy wydaje się świadczeniodawcy stosowne zaświadczenie.

W przypadku utraty, zniszczenia rzeczy (w całości lub części) przysługuje świadczeniodawcy stosowne odszkodowanie. Zniszczenie takie powstać może na przykład w wyniku działalności nieprzyjaciela. Także w przypadku użytkowania rzeczy w sposób niezgodny z przeznaczeniem świadczeniodawca ma prawo żądać zadośćuczynienia. Pozostaje jednakże omówiony już problem zużycia rzeczy zgodnie z przeznaczeniem. Prawo do odszkodowania powstaje w dniu lub zawiadomienia o niemożliwości zwrotu. Jeżeli dokonanie zwrotu lub zawiadomienie jest chwilowo niemożliwe, wtedy prawo to powstaje po ustaniu przyczyn uniemożliwiających zwrot lub powiadomieniu świadczeniodawcy. Wysokość odszkodowania ustala się w ciągu 30 dni od złożenia wniosku. Wniosek może złożyć posiadacz lub jego prawny następca, a składa się go za pośrednictwem wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Termin do złożenia wniosku wynosi 12 miesięcy. Przekroczenie go powoduje pozostawienie sprawy bez rozpatrzenia⁸⁶⁴.

Jako podstawa do ustalenia odszkodowania służą: zaświadczenie przekazania przedmiotów na cele świadczeń; zaświadczenie o zwrocie przedmiotów (wraz z określeniem ich stanu technicznego) lub zaświadczenie o niemożności zwrotu rzeczy (np. z powodu jej zniszczenia), a także inne dowody. Wysokość odszkodowania ustala się

⁸⁶⁴ § 14 ust. 4 Rozporządzenia Rady Ministrów z 11 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz obrony w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (Dz.U. nr 203, poz. 2081).

na podstawie: ceny rynkowej przedmiotu obowiązującej w dniu rozpatrywania wniosku albo procentowej utraty wartości przedmiotu na wskutek oddania ich świadczeniobiorcy. Odszkodowanie jest pomniejszone o sumę, jaką świadczeniodawca otrzymał od ubezpieczyciela rzeczy. Kwestie dotyczące zasadności i wysokości odszkodowania rozpatruje specjalna komisja składająca się z rzeczoznawcy, posiadacza lub właściciela oraz przedstawiciela jednostki organizacyjnej, która użytkowała rzecz. Komisja ta sporządza w dwóch egzemplarzach (dla posiadacza i dla przedstawiciela jednostki organizacyjnej, która użytkowała rzecz) protokół określający wysokość odszkodowania i będący podstawą do jego wypłaty. Jeżeli nie uda się uzgodnić wysokości odszkodowania, albo komisja stwierdzi, iż jest ono nienależne, świadczeniobiorca lub wojewoda powiadamia o tym (pisemnie) poszkodowanego, a ten może wtedy dochodzić swych roszczeń na drodze sądowej.

Ani ustawa, ani Rozporządzenie Rady Ministrów z 11 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz obrony w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny nie przewidziały jednakże dwóch sytuacji. Otóż może zdarzyć się tak, że przedmiot świadczenia (np. samochód) zostanie najpierw utracony, a już po wypłacie odszkodowania zostanie odzyskany. Co należy wtedy zrobić? Drugą nieuregulowaną sytuacją jest ta, w której przedmiot zostanie przez użytkownika (świadczeniobiorcę) przerobiony i przez to jego wartość wzrośnie (np. pojazd otrzyma nowe opony). Przepisy milczą na temat możliwości obciążenia kosztami tej przeróbki posiadacza lub właściciela rzeczy. Problematyczna może także okazać się sytuacja, gdy przeróbka podniesie wartość pojazdu, ale jednocześnie będzie niepożądana dla świadczeniodawcy (np. pojazd zostanie przez wojsko opancerzony, ale spowoduje to zmniejszenie jego możliwości transportowych). Przepisy znów milczą, a doświadczenia z wojny w Iraku wskazują, iż takie przerabianie pojazdów będzie w czasie konfliktu zbrojnego normą.

Aleksander Kiliszkievicz

The extraordinary services concerning goods in support of a country's defense system. Summary

The paper concerns special situations when Polish authorities can use private property to improve the military capabilities of the country. These obligations can be imposed by local authorities during war or peacetime. The

author describes procedural and material law, which apply to such situations. In this matter, some gaps and contradictions in Polish law are indicated. Moreover, some changes in the law are proposed and statistical data are given.

The author shows not only the possibilities and examples of described obligations, but also points out restrictions and boundaries that cannot be transgressed by the authorities. The paper contains a section concerning damages paid to compensate loss or damage of property used. The role and tasks of the local and state (public) authorities connected with the above-mentioned regulations are described.